

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
Кафедра фінансів, обліку та підприємництва

Методичні рекомендації

ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Програма відновлення потенціалу деокупованих територій. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ: ХДУ, 2025. – 50 с.

Укладачі:

Мохненко Андрій Сергійович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва.

Мельникова Катерина Вікторівна, кандидатка економічних наук, доцентка, деканеса факультету бізнесу і права.

Петренко Вікторія Сергіївна, докторка економічних наук, доцентка, завідувачка кафедри фінансів, обліку та підприємництва.

Ковальов Віталій Валерійович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та підприємництва.

Рецензенти:

Ігнатенко Микола Миколайович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Карнаушенко Алла Сергіївна кандидатка економічних наук, доцентка, в.о. завідувачки кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Затверджено відповідно до рішення науково-методичної ради
Херсонського державного університету
(протокол від _____ 2025 р. №__)

ВСТУП

Руйнування інфраструктури, знищення житлового фонду, деградація економічних та соціальних процесів є неминучими наслідками бойових дій. Деокуповані території України стикаються з численними викликами, що вимагають комплексного підходу до їхнього відновлення. У зв'язку з цим розробка програм комплексного відновлення потенціалу громад є вкрай важливим завданням державної політики.

Актуальність дослідження. Відновлення деокупованих територій є ключовим фактором забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку України. Масштабні руйнування житлового фонду, об'єктів критичної інфраструктури, підприємств та установ соціального забезпечення негативно впливають на рівень життя населення та стримують подальше економічне зростання. Важливим аспектом є також питання демографічної ситуації, зокрема повернення внутрішньо переміщених осіб та створення належних умов для їхнього проживання. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки комплексної програми відновлення, яка передбачатиме чіткий план заходів для швидкої реабілітації регіонів.

Мета і завдання дослідження. Основною метою програми є формування ефективної моделі відновлення потенціалу деокупованих територій, що передбачає створення сприятливих умов для економічного розвитку, модернізацію інфраструктури, забезпечення соціальної стабільності та екологічної безпеки. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- Оцінити рівень руйнувань та масштаби втрат.
- Визначити пріоритетні напрями відновлення.
- Розробити механізми фінансування заходів із залученням державних, приватних та міжнародних ресурсів.
- Запропонувати інструменти державного регулювання та стимулювання економічного відродження регіону.

- Сформувати стратегічні підходи до розвитку соціальної та комунальної інфраструктури.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси відновлення територій, які зазнали руйнувань унаслідок бойових дій. Предметом дослідження є система заходів та механізмів, що сприятимуть ефективному відновленню житлової, промислової та соціальної інфраструктури, а також розвитку економічного потенціалу регіону.

Методи дослідження. Для розробки програми використано такі методи дослідження:

- Статистичний аналіз – для оцінки масштабів руйнувань та соціально-економічних наслідків бойових дій.
- Економіко-математичне моделювання – для прогнозування розвитку регіону за різними сценаріями відновлення.
- SWOT-аналіз – для визначення сильних та слабких сторін, можливостей і загроз у процесі відновлення.
- Метод експертних оцінок – для формування пріоритетних заходів із залученням думки фахівців у сфері економіки, містобудування та соціальної політики.

Структура документа

Програма комплексного відновлення деокупованих громад містить такі розділи:

1. Загальний опис території, для якої розробляється програма.
2. Аналіз наявної містобудівної документації та її актуальності.
3. Визначення економічних, соціальних та екологічних наслідків бойових дій.
4. Стратегії відновлення житлової, транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури.
5. Пропозиції щодо стимулювання економічного зростання регіону.
6. Розробка механізмів залучення фінансових ресурсів.
7. Оцінка ефективності реалізації заходів та очікувані результати.

Таким чином, дана програма спрямована на комплексний підхід до відновлення територій, враховуючи всі ключові аспекти їхнього розвитку. Її реалізація сприятиме економічному зростанню, покращенню рівня життя населення та забезпеченню сталого розвитку регіонів.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕНОЇ ТЕРИТОРІЇ, ДЛЯ ЯКОЇ РОЗРОБЛЯЄТЬСЯ ПЛАН РОЗВИТКУ

Розроблення ефективного плану розвитку територіальної громади передбачає ґрунтовний аналіз її просторових, соціально-демографічних, економічних, природно-екологічних та інфраструктурних характеристик. Саме розділ «Загальна характеристика території» виступає фундаментом для виявлення проблемних зон, оцінки потенціалу та формування пріоритетів розвитку. Врахування особливостей території дозволяє забезпечити комплексний, збалансований та сталий підхід до планування її відновлення, модернізації та інтеграції у ширші регіональні процеси.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Географічне розташування	Визначення адміністративної приналежності, площі та меж території.	Територія громади розташована в межах Харківської області, Ізюмського району. Загальна площа становить 250 км². На півночі межує з селищем Х, на сході — з річкою Y, на півдні — з лісовим масивом L.
Демографічні дані	Інформація про чисельність населення, соціальну структуру та міграційні процеси.	Станом на 2023 рік чисельність населення становить 10 000 осіб. Середній вік — 42 роки. 60% мають вищу або середню спеціальну освіту. За рік спостерігався відтік 15% населення через бойові дії.
Історична довідка	Ключові етапи історичного розвитку громади та наявність культурної спадщини.	Громада заснована у XVIII столітті як селище при залізничній станції. У XX столітті стала центром сільськогосподарського виробництва. Наявні 3 пам'ятки архітектури місцевого значення.
Економічний профіль	Основні галузі економіки, рівень зайнятості та інфраструктурна забезпеченість.	Основу економіки складає сільське господарство та переробна промисловість. Рівень зайнятості — 65%. На території діють 2 заводи, залізнична станція та автомобільні дороги.
Природні умови	Клімат, рельєф, наявність природних ресурсів.	Клімат — помірно континентальний (+8°C). Рельєф — рівнинний. Є поклади глини, лісові масиви — 50 км².
Соціальна інфраструктура	Стан і наявність закладів освіти, охорони здоров'я, культури та спорту.	Діють 3 школи, 2 дитячі садки, 1 ліцей. Медобслуговування здійснює лікарня на 50 ліжок і 3 амбулаторії. Є будинок культури, 2 бібліотеки та стадіон.
Транспортна доступність	Стан автомобільного, залізничного та громадського	Через громаду проходить автошлях обласного значення (задовільний стан). Функціонує залізнична станція. Автобуси

	транспорту.	курсують щогодини.
Екологічний стан	Загальна характеристика стану довкілля та наявні проблеми.	Екологічний стан задовільний. Основні проблеми — забруднення річки У та знеліснення на південному сході.
Основні проблеми території	Інфраструктурні, соціальні та економічні виклики.	40% доріг потребують ремонту, 20% житлового фонду — капремонт. Рівень безробіття — 15%, закрито 3 підприємства.

Розділ 1 забезпечує всебічне уявлення про поточний стан територіальної громади, включаючи її ресурсний потенціал та обмеження. Представлена інформація є вихідною точкою для формування стратегічних орієнтирів розвитку, адаптованих до реальних потреб населення та об'єктивних умов. Визначені проблеми в інфраструктурі, екології, економіці та соціальній сфері свідчать про необхідність комплексного підходу до планування з урахуванням принципів сталого розвитку, інклюзивності та безпеки. Саме на основі цієї характеристики здійснюється формування бачення майбутнього громади та проєктування пріоритетних заходів програми відновлення й розвитку.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЯВНІСТЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ ДЕОКУПОВАНОЇ ТГ, АНАЛІЗ ЇЇ АКТУАЛЬНОСТІ ТА СТУПІНЬ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Містобудівна документація є інструментом просторового планування та регулювання розвитку територій, який визначає функціональне призначення земель, параметри забудови, транспортну та інженерну інфраструктуру. У контексті деокупованих територій, актуалізація такої документації набуває особливого значення, оскільки вона дозволяє адаптувати просторове планування до нових умов, пов'язаних із наслідками бойових дій, відновленням інфраструктури, переселенням населення та трансформацією економіки. Даний розділ має на меті здійснити оцінку існуючого стану містобудівної документації, визначити її релевантність, ступінь реалізації та надати рекомендації щодо її оновлення.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Перелік наявної містобудівної документації	Визначення наявних стратегічних і детальних документів просторового розвитку.	Генеральний план території громади затверджено у 2015 році. Діють 5 ДПТ. Наявна схема землекористування (2018 р.) та проект зони відпочинку біля річки Х (2020 р.).
Аналіз актуальності містобудівної документації	Оцінка відповідності документації сучасним законодавчим вимогам, змінам після бойових дій та стратегічним цілям громади.	Документація частково застаріла, не враховує нові будівельні норми, наслідки воєнних дій та пріоритети відновлення (наприклад, альтернативна енергетика).
Ступінь реалізації містобудівної документації	Аналіз реалізованих та недореалізованих заходів, причин затримки.	У 2016–2020 роках збудовано 2 школи, створено паркову зону. Лікарняний комплекс не реалізовано через брак фінансування.
Проблеми та обмеження існуючої документації	Визначення змістовних та процедурних недоліків документації.	Відсутність інформації про нові житлові райони, недостатній рівень деталізації для зон реконструкції, не враховані вимоги розмінування.
Пропозиції щодо актуалізації містобудівної документації	Напрями оновлення ГП, розробка ДПТ, інтеграція екологічних стандартів.	Розробити нові ДПТ для зон руйнування, включити зони розмінування, врахувати енергоефективність та ВДЕ.
Механізми актуалізації документації	Визначення етапів оновлення, залучення експертів, забезпечення участі громади.	Провести аналіз, сформулювати пропозиції, організувати громадські слухання, затвердити оновлення з урахуванням фахових консультацій.
Очікувані результати актуалізації	Оцінка впливу оновленої документації на розвиток громади.	Актуалізована документація дозволить оптимізувати планування, сприятиме сталому розвитку, інвестиційній привабливості та відновленню території.

Аналіз містобудівної документації на деокупованих територіях засвідчив необхідність її термінового оновлення. Значна частина наявних документів втратила актуальність через зміну фактичного стану територій, нові виклики безпеки, економіки та соціального розвитку. Застарілі підходи та відсутність урахування наслідків бойових дій створюють бар'єри для ефективного планування. Рекомендовано здійснити поетапну актуалізацію просторової документації з урахуванням екологічних, соціальних, безпекових та енергетичних аспектів. Обов'язковою є участь фахівців із різних галузей, а також широке залучення громадськості. Лише у такий спосіб можливо сформувати оновлене містобудівне підґрунтя, що відповідатиме викликам

сьогодення та стане основою для стійкого та безпечного розвитку громади в умовах поствоєнної трансформації.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ НЕГАТИВНИХ ВПЛИВІВ (БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСІЙ, НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ) ТА ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМИ ВІДНОВЛЕННЯ

Даний розділ спрямований на аналіз негативних впливів, які призвели до значних руйнувань територіальної громади. Військові дії, терористичні акти, диверсії та надзвичайні ситуації значно вплинули на інфраструктуру, економіку, соціальну сферу, екологію та культурну спадщину. Розуміння цих наслідків є основою для ефективного планування заходів із відновлення та забезпечення стійкого розвитку громади. Нижче представлено систематизовані дані у вигляді таблиці.

Категорія впливу	Опис	Приклад
Хронологія подій	Послідовність подій, що призвели до руйнувань (бойові дії, окупація, звільнення).	У період з березня 2022 року по вересень 2023 року громада перебувала під окупацією, що спричинило руйнування критичної інфраструктури.
Наслідки для інфраструктури	Руйнування об'єктів житлового фонду, комунікацій, транспорту, енергомереж.	Зруйновано 5 мостів, 2 школи, 1 лікарню, електромережа пошкоджена на 60%.
Наслідки для економіки	Втрати підприємств, сільськогосподарського виробництва, загальні економічні збитки.	Знищено 7 підприємств, 30% посівних площ, загальні втрати оцінюються у 50 млн доларів.
Наслідки для соціальної сфери	Втрати серед населення, кількість ВПО, руйнування соціальної інфраструктури.	Загинуло 50 осіб, 30% населення виїхало, пошкоджено 2 лікарні.
Наслідки для екології	Забруднення ґрунтів, води, повітря, руйнування природних екосистем.	Забруднення річки важкими металами, знищено 20% лісових насаджень.
Наслідки для культурної спадщини	Руйнування пам'яток, втрати музейних експонатів, знищення бібліотек.	Знищено 2 пам'ятки архітектури, втрачено 500 експонатів музею.
Вплив на психологічний стан	Соціальна напруженість, зростання рівня депресії та	40% населення потребують психологічної допомоги через

населення	ПТСР серед населення.	пережиті події.
Аналіз причин негативних впливів	Фактори, що спричинили руйнування та збитки (обстріли, диверсії, нестача захисної інфраструктури).	Основні причини: артилерійські обстріли, відсутність укриттів, пошкодження стратегічних об'єктів.

Аналіз негативних впливів дозволяє оцінити масштаб руйнувань та сформуванати основу для розроблення заходів з відновлення громади. Найбільших збитків зазнали критична інфраструктура, економічний сектор та соціальна сфера, що вимагає комплексного підходу до відновлення. Виявлені екологічні проблеми та руйнування культурної спадщини потребують додаткових заходів для мінімізації наслідків.

З огляду на виявлені проблеми, розроблення програми відновлення є необхідним кроком для забезпечення сталого розвитку громади. Вона має включати заходи з відновлення інфраструктури, економіки, підтримки населення, охорони навколишнього середовища та відновлення культурних об'єктів. Крім того, важливим аспектом є інтеграція сучасних технологій та міжнародних стандартів у процес відновлення для підвищення стійкості громади до можливих майбутніх загроз.

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ НЕГАТИВНИХ ВПЛИВІВ НА ТРАДИЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР СЕРЕДОВИЩА, ІСТОРИЧНІ АРЕАЛИ НАСЕЛЕНИХ МІСЦЬ, ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ДОВКІЛЛЯ, ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ТА ОБ'ЄКТИ

Збереження історико-культурного середовища, природного ландшафту та традиційної ідентичності є критично важливим елементом сталого розвитку територіальних громад, особливо тих, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. Бойові дії, окупація, цілеспрямоване знищення інфраструктури та руйнування об'єктів культурної та природної спадщини справляють глибокий деструктивний вплив на соціальну тканину громади, культурну тяглість та

екологічний баланс. Даний розділ спрямований на системну оцінку таких негативних впливів та обґрунтування необхідності комплексного підходу до їх усунення.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Вплив на традиційний характер середовища	Руйнування історичних забудов, втрата культурних традицій, порушення міжпоколінного зв'язку.	Зруйновано 30% історичних будівель у центрі. Через міграцію втрачено ремесла, молодь виїхала.
Вплив на історичні ареали населених місць	Пошкодження чи знищення автентичних забудов, ризик втрати історичного контексту.	Історичний центр міста зруйновано, втрачено 5 будівель XIX століття. Післявоєнна реконструкція загрожує автентичності.
Вплив на об'єкти культурної спадщини	Руйнування або пошкодження пам'яток, втрата музейних та архівних фондів, загроза нематеріальній культурі.	Зруйновано 2 пам'ятки архітектури, втрачено 500 музейних експонатів, занепали традиційні обряди.
Вплив на довкілля	Забруднення ґрунтів, води, повітря через бойові дії та техногенні катастрофи.	Забруднено ґрунти важкими металами, річка Х — нафтопродуктами, зростання викидів через пожежі.
Вплив на природоохоронні території та об'єкти	Руйнування природних екосистем, зниження біорізноманіття, наявність небезпечних об'єктів.	Знищено 20% лісів, під загрозою — 5 рідкісних видів, виявлено звалище боєприпасів у заповіднику.
Вплив на рекреаційні зони	Руйнування парків, туристичної інфраструктури, втрата туристичного потенціалу.	Зруйновано паркову зону біля річки, туристичний потік зменшився на 80%.
Висновки	Визначення масштабів втрат та ключових загроз.	Основні проблеми: руйнування культурної спадщини, деградація довкілля, втрата туристичної привабливості.
Пропозиції щодо відновлення	Реставрація пам'яток, екологічна рекультивація, створення нових природоохоронних зон.	Відновити 3 пам'ятки архітектури, провести очищення річки Х, створити новий природний парк.

Проведений аналіз засвідчує масштабні втрати у сферах культурної спадщини, традиційного середовища та природоохоронної системи. Внаслідок бойових дій порушено історичну ідентичність громад, знищено об'єкти матеріальної та нематеріальної спадщини, спричинено забруднення природного середовища, а також поставлено під загрозу функціонування екосистем. Ці процеси мають довготривалі наслідки як для сталого розвитку, так і для формування колективної пам'яті.

З огляду на викладене, розробка плану розвитку громади має передбачати окремий блок заходів, спрямованих на відновлення культурного та природного середовища. Необхідно поєднати реставраційні, екологічні та соціально-культурні проекти, спрямовані на збереження спадщини, відтворення історичного ландшафту та відновлення довіри і залученості місцевого населення. Реалізація таких заходів забезпечить не лише фізичне відновлення, а й символічне — відродження гідності громади та її культурної безперервності.

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Ефективне планування відновлення територіальних громад після деокупації передбачає всебічну оцінку наявних ресурсів. Саме ресурсна база визначає спроможність громади до самостійного розвитку, відбудови інфраструктури, покращення добробуту населення та забезпечення сталого майбутнього. Врахування природного, економічного, інфраструктурного, соціального, фінансового, екологічного та культурного потенціалу є основою для формування стратегічних рішень у сфері економіки, безпеки, екології та соціальної інтеграції. Цей розділ містить системний аналіз ресурсів громади з прикладами практичного застосування для їх подальшого використання у проєктах відновлення.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Природні ресурси	Родючість ґрунтів, водні ресурси, лісовий фонд, наявність корисних копалин.	80% території має родючі чорноземи; річка X придатна для іригації; ліси займають 30% площі; є поклади глини та піску.
Економічні ресурси	Наявність підприємств, трудовий потенціал, туристична інфраструктура.	Працює 5 підприємств; працездатне населення — 60%, 40% — з освітою; 2 історичні пам'ятки та природний парк.
Інфраструктурні ресурси	Стан транспортних мереж, електропостачання, телекомунікацій.	50 км доріг, 10 км залізничних колій, 2 мости (потребують ремонту); електромережа — 90% покриття; мобільний зв'язок — 90%.
Соціальні ресурси	Наявність закладів освіти, охорони здоров'я та	Діють 3 школи, 2 дитячі садки, навчальний центр; лікарня на 50 ліжок;

	культури.	будинок культури, бібліотеки та стадіон.
Фінансові ресурси	Доступ до бюджетних коштів, міжнародної допомоги, інвесторів.	Фінансування: держбюджет — 40%, донорська допомога — 30%, інвестиції — 30%. Має інвестиційні проекти в агросекторі та туризмі.
Екологічні ресурси	Природоохоронні об'єкти, можливості екологічного відновлення.	Природний парк площею 100 га, запланована рекультивація 50 га земель та очищення річки Х.
Культурні ресурси	Культурна спадщина, традиції, потенціал для культурного розвитку.	3 пам'ятки архітектури, місцевий музей, традиційні ремесла; планується фестиваль ремесел, центр культурної спадщини.
Висновки	Основні доступні ресурси та обґрунтування їх використання.	Родючі ґрунти, трудовий потенціал, туристичні об'єкти — пріоритетні напрями для активізації розвитку.
Пропозиції щодо використання ресурсів	Конкретні напрями застосування ресурсів для сталого розвитку.	Розвиток органічного сільського господарства; створення туристичного маршруту; встановлення сонячних панелей.

Аналіз ресурсного потенціалу територіальної громади підтверджує наявність значної бази для формування стратегічної моделі відновлення. Родючі землі, водні об'єкти, трудові ресурси, об'єкти культурної та природної спадщини створюють передумови для розвитку агропромислового комплексу, екологічного туризму, відновлюваної енергетики та малого бізнесу. Водночас існує потреба у модернізації інфраструктури, підвищенні ефективності використання природних ресурсів та посиленні ролі громади у прийнятті рішень щодо планування та реалізації проєктів відбудови.

Розроблення плану розвитку території має спиратися на принципи ресурсної збалансованості, інноваційності, екологічної доцільності та соціальної інклюзивності. Це дозволить не лише відновити базові функції життєдіяльності громади, але й забезпечити її конкурентоспроможність, адаптивність до змін та здатність до саморозвитку в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 6

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОТРЕБУ ПІДГОТОВКИ ТЕРИТОРІЇ (ЗОКРЕМА, ЗДІЙСНЕННЯ РОЗМІНУВАННЯ, ДЕМОНТАЖУ ЗРУЙНОВАНИХ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ)

Підготовка території до повноцінного функціонування та відновлення є першочерговим етапом у процесі відбудови деокупованих територіальних громад. Основними завданнями на цьому етапі є забезпечення безпеки для населення та створення умов для реалізації інфраструктурних, економічних і соціальних проєктів. Розмінування, демонтаж зруйнованих споруд, рекультивація пошкоджених земель та очищення водойм — це не лише технічні операції, а фундаментальні кроки, які визначають темпи та якість подальшої трансформації території. У цьому розділі надано системну оцінку потреб підготовки території, включно з ресурсами, термінами виконання та запропонованими заходами.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Розмінування території	Визначення зон з високим рівнем мінної небезпеки, типів ВВП, потреб у ресурсах.	30% території громади потребують розмінування (угіддя, житлові зони); наявні протипіхотні міни; потрібно 10 груп саперів та \$2 млн; термін — 12 місяців.
Демонтаж зруйнованих будівель і споруд	Оцінка обсягів руйнувань, аварійності споруд, потреб у техніці, утилізації сміття.	Виявлено 50 зруйнованих будівель, 10 — аварійні; потрібно 5 екскаваторів, \$1 млн; 70% сміття буде перероблено.
Рекультивація земель	Аналіз забруднених територій, видів забруднення, методів і ресурсів для відновлення.	Забруднено 20% земель (важкі метали, уламки); запланована фіторе mediaція; потрібно \$500 тис.
Інші заходи підготовки території	Очищення водойм, інженерна підготовка, заходи безпеки.	Планується очищення річки Х, інженерна підготовка під школу, встановлення огорож на небезпечних ділянках.
Висновки	Визначення масштабів підготовчих заходів та їх пріоритетності.	Потреба: розмінування 30% території, демонтаж 50 будівель, рекультивація 20% земель — базові умови для подальшої відбудови.
Пропозиції щодо підготовки території	Конкретні заходи з підготовки: поетапні плани розмінування, демонтажу, рекультивації.	Розмінування: 1) розвідка, 2) житло, 3) с/г угіддя; Демонтаж: 1) аварійні, 2) часткові, 3) утилізація; Рекультивація: 1) очищення, 2) озеленення, 3) моніторинг.

Комплексна оцінка техногенно-небезпечного стану території громади дозволяє окреслити критичні напрями для першочергових заходів. Підготовка території, зокрема її розмінування, демонтаж аварійних об'єктів та рекультивація земель, є передумовою для запуску соціальних, економічних та інфраструктурних програм. Без цих дій неможливо гарантувати безпеку населення, ефективне планування простору та реалізацію стратегічних цілей розвитку.

У зв'язку з цим підготовка території має розглядатися не як технічна складова, а як стратегічний компонент політики відновлення. Важливо забезпечити координацію між органами влади, міжнародними структурами та місцевими ініціативами, а також залучити спеціалізовані організації до розроблення та реалізації технічних рішень. Підготовчі заходи мають бути синхронізовані з планами соціально-економічного розвитку та здійснюватися з дотриманням екологічних і безпекових стандартів, що забезпечить довготривалу стабільність та стійкість громади.

РОЗДІЛ 7

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ БОЙОВИМИ ДІЯМИ, ТЕРОРИСТИЧНИМИ АКТАМИ, ДИВЕРСІЯМИ, НАДЗВИЧАЙНИМИ СИТУАЦІЯМИ

Оцінка шкоди, заподіяної територіальній громаді внаслідок збройної агресії, є критично важливою передумовою для формування ефективної стратегії відновлення. Систематизація втрат дозволяє об'єктивно визначити масштаби руйнувань, оцінити соціально-економічні та екологічні наслідки, розставити пріоритети в інвестиціях та гуманітарних програмах. Цей розділ містить узагальнену інформацію про основні категорії збитків, класифіковані за галузями, а також формує підґрунтя для розроблення практичних заходів із ліквідації наслідків та відновлення функціональності громади.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Загальна оцінка збитків	Грошова оцінка та структура основних типів шкоди.	Загальні збитки — \$100 млн. Інфраструктурні — 50%, економічні — 30%, соціальні — 15%, екологічні — 5%.
Інфраструктурні збитки	Руйнування доріг, мостів, енергетичних, водопровідних, телекомунікаційних систем.	5 мостів, 50 км доріг, 10 км залізниці зруйновано; пошкоджено 30% електромереж, 20 км водогонів.
Економічні збитки	Пошкодження підприємств, сільськогосподарських площ, туристичних об'єктів.	7 підприємств зруйновано, 30% посівів знищено, втрачено 3 готелі та 2 туристичні бази.
Соціальні збитки	Руйнування житла, об'єктів освіти й охорони здоров'я, людські втрати.	70% житлового фонду пошкоджено; 2 школи, 1 лікарня зруйновані; 50 загиблих, 150 поранених.
Екологічні збитки	Забруднення ґрунтів, вод, повітря; руйнування природних екосистем.	Забруднено ґрунти та річку Х, знищено 20% лісів, зафіксована загибель фауни в озері Y.
Культурні збитки	Втрати культурної спадщини: руйнування пам'яток, знищення музеїв.	2 пам'ятки зруйновано, 500 музейних експонатів втрачено.
Висновки	Узагальнення критичних наслідків і потреба в комплексному підході до відновлення.	Основні збитки: критичне руйнування інфраструктури, втрати в економіці, шкода довкіллю, напруженість у соціальній сфері.
Пропозиції щодо відновлення	Напрями пріоритетних заходів з реконструкції території.	Відновлення: 50 км доріг, 5 мостів, 2 школи, 30% електромереж; підтримка підприємств; рекультивація 50 га земель.

Комплексний аналіз шкоди, завданої бойовими діями та пов'язаними надзвичайними ситуаціями, є основою для стратегічного планування відновлення. Масштаби втрат свідчать про необхідність багаторівневого підходу до відбудови, що охоплює не лише фізичну інфраструктуру, а й соціальну стабільність, економічну активність та екологічну рівновагу. Пошкодження ключових елементів життєзабезпечення громади загрожують подальшою депопуляцією, падінням інвестиційної привабливості та зниженням якості життя.

Враховуючи викладене, необхідно впровадити програму відновлення, засновану на пріоритетності, прозорості, громадській участі та інституційній підтримці. Розподіл ресурсів має відповідати реальним потребам громади, а

також бути інтегрованим у загальнодержавну систему повоєнної відбудови. Своєчасне реагування на масштаби завданої шкоди сприятиме формуванню стійкої моделі розвитку та зменшенню ризиків у майбутньому.

РОЗДІЛ 8

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТЕХНІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ ПОШКОДЖЕНИХ ОБ'ЄКТІВ ШЛЯХОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ, РЕСТАВРАЦІЇ, КАПІТАЛЬНОГО ЧИ ПОТОЧНОГО РЕМОНТУ

Оцінка технічної можливості та економічної доцільності відновлення пошкоджених об'єктів є критично важливою для формування стратегії повоєнного відновлення територіальних громад. Різний рівень ушкоджень потребує диференційованих підходів — від реконструкції до повного демонтажу та нового будівництва. Пріоритетність і формат втручання мають визначатися не лише станом об'єкта, а й його соціальною функцією, ресурсною доступністю та потенційною вигодою в довгостроковій перспективі. У цьому розділі наведено системний аналіз варіантів відновлення з урахуванням технічних характеристик і економічних міркувань.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Загальний підхід до відновлення об'єктів	Критерії прийняття рішень, типологія втручань.	Критерії: ступінь ушкодження, вартість робіт, очікуваний термін експлуатації. Види: реконструкція, реставрація, капітальний та поточний ремонт.
Технічні можливості відновлення	Ступінь пошкодження, обмеження, ресурси.	50 об'єктів — часткові пошкодження, 20 — значні, 10 — повні; потрібні: 100 тонн матеріалів, 5 одиниць техніки, 20 спеціалістів.
Економічна доцільність відновлення	Порівняння витрат і вигод, термін служби, альтернатива новому будівництву.	Капітальний ремонт — \$200 тис., нове будівництво — \$700 тис. Реконструкція продовжить термін експлуатації на 20 років.
Реконструкція	Перелік об'єктів, характер втручань, ресурси.	Рекомендовано 10 об'єктів (2 школи, 1 лікарня, 5 будинків); заплановано модернізацію інженерних систем.
Реставрація	Пам'ятки архітектури, методи, вартість.	3 об'єкти: історичний будинок, церква, ратуша; збереження автентичних

		фасадів; вартість — \$300 тис.
Капітальний ремонт	Перелік об'єктів, технічний обсяг, бюджет.	15 об'єктів (5 житлових будинків, 2 адмінбудівлі); заміна мереж, дахів; \$200 тис./об'єкт.
Поточний ремонт	Локальні роботи з відновлення функціональності.	20 об'єктів (житло, соціальні установи); косметичні ремонти; \$50 тис./об'єкт.
Висновки	Узагальнення рішень щодо обсягів і типів робіт.	Рекомендовано відновити 50 об'єктів, 10 — демонтувати. Економія — 30% від вартості нового будівництва.
Пропозиції щодо відновлення	Поетапні плани за категоріями робіт.	1) Реконструкція шкіл і лікарні; 2) Реставрація пам'яток; 3) Капітальний і поточний ремонт житла та соцоб'єктів.

Визначення ефективної стратегії відновлення пошкоджених об'єктів має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує технічну оцінку стану споруд із глибоким економічним аналізом. Важливо враховувати не лише поточну вартість робіт, але й довгострокову вигоду — функціональність об'єктів, соціальну значущість, термін експлуатації та можливість адаптації до нових стандартів. Раціональне використання ресурсів, збереження історичної ідентичності та забезпечення базових потреб населення повинні бути пріоритетами у прийнятті рішень щодо типу відновлення.

Системне планування, розробка чітких графіків, мобілізація ресурсів і залучення фахівців — критичні передумови для реалізації ефективної моделі відновлення. Розділ 8 виконує функцію методичної основи для обґрунтованого вибору інженерно-будівельних рішень у рамках загального плану розвитку територіальної громади.

РОЗДІЛ 9

ОБґРУНТОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ

Відновлення навколишнього природного середовища є важливою складовою постконфліктного розвитку територіальних громад. Екосистемні

порушення, спричинені бойовими діями, мають довгострокові наслідки для здоров'я населення, агровиробництва, водних ресурсів і біорізноманіття. Системна екологічна політика, що базується на принципах сталого управління природними ресурсами, рекультивації, відновлення екосистем та розвитку природоохоронних територій, є запорукою екологічної безпеки та сталого соціально-економічного розвитку. Цей розділ містить конкретні напрями екологічного оздоровлення території, відновлення природного ландшафту, збереження біорізноманіття та екопросвітницької діяльності.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Відновлення природного середовища	Рекультивація земель, очищення водойм, відновлення лісів.	Рекультивація 50 га забруднених важкими металами земель; очищення річки Х біометодами; посадка 10 000 дерев на зруйнованій території.
Збереження природних ресурсів	Заходи для захисту вод, ґрунтів, біорізноманіття.	Встановлення очисних споруд на річці Х; впровадження сівозмін і органічних добрив; створення охоронних зон для 5 рідкісних видів.
Розвиток природоохоронних територій	Створення нових об'єктів, модернізація, екотуризм.	Новий природний парк — 100 га; модернізація заповідника з інфраструктурою для туризму; створення екомаршруту з включенням історичних пам'яток.
Екологічна освіта та просвітництво	Навчальні програми, кампанії, робота з населенням.	Екофестиваль, лекції в школах, інформкампанія з популяризації екологічного способу життя.
Впровадження екологічних стандартів	Енергоефективність, екобудівництво, управління відходами.	Сонячні панелі на муніципальних будівлях; використання екоматеріалів; будівництво заводу з переробки сміття.
Висновки	Основні екологічні заходи та очікувані результати.	Пропозиції: рекультивація, очищення водойм, нові заповідники, екостандарты. Очікувані результати: зменшення забруднення на 50%, збільшення площі охоронних територій на 20%.
Пропозиції щодо реалізації	Деталізовані плани екозаходів.	Рекультивація 50 га, очищення річки Х, посадка дерев; створення природного парку, модернізація заповідника; екофестиваль, лекції, кампанії.

Збереження природного середовища та розвиток природоохоронної інфраструктури є фундаментом сталого відновлення територіальних громад. Запропоновані екологічні заходи сприятимуть не лише покращенню стану довкілля, а й зміцненню екологічної безпеки, зниженню вразливості до змін клімату, розвитку зеленого туризму та підвищенню якості життя мешканців.

Ефективна реалізація зазначених заходів потребує міжсекторальної взаємодії, залучення науковців, органів влади, громадських організацій та міжнародних партнерів. Участь громади та екологічна просвіта є критично важливими для формування відповідального ставлення до навколишнього середовища. Цей розділ формує екологічний вектор стратегії розвитку, орієнтований на відновлення природного балансу та довготривалу стійкість соціоекосистем.

РОЗДІЛ 10

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТЕХНІЧНІ МОЖЛИВОСТІ, ЕКОНОМІЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ШЛЯХОМ НОВОГО БУДІВНИЦТВА АБО ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО БУДІВНИЦТВА НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАМІСТЬ ТИХ, ЩО ЗАЗНАЛИ ПОШКОДЖЕНЬ АБО ЗРУЙНОВАНИ

У післявоєнний період відбудова зруйнованої інфраструктури територіальних громад вимагає зваженого вибору між відновленням наявних об'єктів і будівництвом нових. Нове будівництво не лише компенсує втрати, а й відкриває можливості для впровадження сучасних технологічних рішень, екологічних стандартів та інноваційної інфраструктури. Оцінка технічних можливостей, економічної ефективності, доцільності використання типових або індивідуальних проєктів має ключове значення для планування сталого розвитку. Цей розділ містить методичні підходи до прийняття рішень про нове будівництво, з прикладами й орієнтирами для практичної реалізації.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Загальний підхід до нового будівництва	Критерії прийняття рішень, типологія нових об'єктів.	Критерії: рівень ушкодження, вартість, очікуваний термін служби. Нові об'єкти: житло, школи, лікарні, дороги.
Технічні можливості нового будівництва	Ступінь ушкоджень, наявність технічних ресурсів, потреби в матеріалах і кадрах.	50 об'єктів — часткові пошкодження, 10 — повні. Потрібно: 200 тонн матеріалів, 10 одиниць техніки, 30 фахівців.
Економічна	Порівняння витрат і вигоди	Нове будівництво — \$700

доцільність нового будівництва	нового будівництва та реконструкції.	тис./об'єкт; на 40% дорожче, але на 50% довший термін служби.
Пропозиції щодо нового будівництва	Об'єкти, які доцільно замінити новими; види робіт, ресурси.	Нові: 2 школи, 1 лікарня, 5 будинків. Будівництво школи на 500 місць з сучасними системами.
Використання проєктів повторного використання	Типові рішення для прискорення реалізації.	Використання типових проєктів шкіл/лікарень — економія часу на 30%. Адаптація до місцевих умов: сонячні панелі, утеплення.
Розроблення індивідуальних проєктних рішень	Авторські проєкти для стратегічних об'єктів.	Індивідуальний проєкт лікарні на 100 ліжок — \$1 млн, 18 місяців. Враховано медичні стандарти та логістику.
Висновки	Рекомендації щодо формату будівництва та очікуваний ефект.	Побудувати новими 10 об'єктів, 20 — відновити. Економія — 20% коштів на життєвий цикл об'єктів.
Пропозиції щодо нового будівництва	Плани реалізації: перелік об'єктів, терміни, ресурси.	1) Нова школа, лікарня, житло; 2) Типові проєкти — школа, лікарня; 3) Індивідуальні — лікарня, культурний центр.

Новий будівельний фонд у повоєнних громадах має стати інструментом не лише фізичного відновлення, а й модернізації інфраструктури, підвищення енергоефективності, цифровізації та екологічності. Правильно обґрунтоване нове будівництво дозволяє реалізовувати принцип «будувати краще, ніж було», створюючи простір, стійкий до майбутніх викликів.

Пріоритет надається типових рішенням у короткостроковій перспективі, а індивідуальні проєкти — для об'єктів стратегічного та символічного значення. Важливо забезпечити інтеграцію процесу нового будівництва в загальну концепцію сталого розвитку громади, враховуючи соціальні, економічні та екологічні виміри. Розділ 10 є інструментом ухвалення рішень на основі доказової бази, доступності ресурсів і стратегічної важливості об'єктів для довготривалого функціонування громади.

РОЗДІЛ 11

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НЕОБХІДНІ ЗАХОДИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ІНЖЕНЕРНОГО ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІЇ

Умови післявоєнного відновлення територіальних громад вимагають реалізації комплексу інженерних заходів, що забезпечать фізичну безпеку

населення, стійкість інфраструктури та придатність території до майбутнього освоєння. Інженерна підготовка та захист території передують будь-яким будівельним чи відновлювальним роботам і включають як технічні, так і природоохоронні заходи. Даний розділ спрямований на обґрунтування необхідності реалізації відповідних інженерних рішень, виходячи з аналізу стану території, рівня загроз, а також соціально-економічної значущості передбачуваних змін.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Інженерна підготовка території	Обстеження територій, підготовка до будівництва, ресурсне забезпечення.	Виявлено 20 га земель, що потребують підготовки; передбачено планування території, інженерні мережі; залучено 5 екскаваторів, 10 фахівців.
Створення інженерних мереж	Водопровід, електромережі, зв'язок — проектування та реалізація.	Заплановано: 10 км водогонів, 5 км каналізації, 15 км електромереж, 20 км телемереж із 3 вежами зв'язку.
Інженерний захист території	Захист від природних та техногенних загроз.	Побудова 2 дамб, 5 км дренажу, 3 км протиерозійних, 2 км протизсувних споруд.
Заходи безпеки	Розмінування, захисні знаки, тимчасові огорожі.	Розмінування 30% площі (житлова та агрозона); встановлення огорож, знаків на небезпечних ділянках.
Висновки	Ключові потреби та обґрунтування доцільності заходів.	Необхідно: інженерна підготовка 20 га, мережі, гідрозахист, розмінування. Без цього неможливо забезпечити розвиток.
Пропозиції щодо реалізації	Деталізовані плани дій: етапи, ресурси, об'єкти.	1) Підготовка ділянок; 2) Побудова дамб і дренажів; 3) Розмінування та безпечне зонування територій.

Реалізація заходів інженерної підготовки та інженерного захисту є передумовою для формування безпечного середовища, що дозволяє розгорнути ефективну інфраструктуру, відновити соціальні об'єкти та економіку громад. Своєчасне здійснення цих заходів запобігатиме майбутнім техногенним катастрофам, втратам і сприятиме зміцненню довіри інвесторів та мешканців до подальших планів розвитку.

Інтеграція інженерних рішень у загальну стратегію відбудови громади дає змогу системно управляти ризиками та формувати міцну основу для сталого розвитку. Особливої уваги потребують території з підвищеним ризиком підтоплення, зсувів та мінної небезпеки. Пропозиції, сформульовані в даному розділі, мають бути враховані як частина комплексного плану територіального розвитку після деокупації.

РОЗДІЛ 12

ОБҐРУНТОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗМІНИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТГ З УРАХУВАННЯМ НАЯВНОЇ ЗАБУДОВИ ТА НАЯВНОЇ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Після деокупації територіальні громади стикаються з викликом не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й переосмислення функціонального використання простору. Пошкодження, зміни соціально-економічної структури, демографічні зрушення потребують оновлення підходів до просторового планування. Зміна функціонального призначення територій повинна ґрунтуватися на аналізі реального стану забудови, потреб громади та положень містобудівної документації. Такий підхід дозволяє забезпечити збалансований розвиток, ефективне використання земель і формування комфортного середовища для життя та господарської діяльності.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Аналіз поточного функціонального призначення територій	Визначення співвідношення функціональних зон, типів забудови.	Житлові зони — 50%, промислові — 20%, рекреаційні — 15%, с/г — 15%; житлова забудова — 60% від загальної.
Оцінка доцільності зміни функціонального призначення	Критерії оцінки: економіка, соціум, екологія; можливі трансформації.	Пропонується перетворити 10 га промислових зон у житлові; 5 га с/г земель — у рекреаційні зони.
Пропозиції щодо зміни функціонального призначення	Формування нових зон, зміна призначення проблемних територій.	Розширення житлової зони на 10 га, створення парку 5 га, перенесення 2 промислових об'єктів за межі житлових кварталів.
Врахування містобудівної документації	Актуалізація генерального плану, ДПТ, відображення змін.	Зміни відповідають генплану; внесено правки до 3 детальних планів для нових функціональних зон.
Висновки	Підсумок пропозицій і прогноз ефектів.	Розширення житла, створення рекреацій, оптимізація промисловості → покращення якості життя, розвиток економіки, зниження забруднення.
Пропозиції щодо реалізації	План дій із трансформації функцій територій та оновлення документації.	1) Розширення житлових зон; 2) Парк на с/г землях; 3) Зміни до генплану та ДПТ.

Раціональне перепланування територій громади відповідно до актуальних потреб та викликів постконфліктного розвитку є стратегічним інструментом управління простором. Врахування екологічних, соціальних і економічних факторів забезпечує збалансоване функціональне зонування, що формує основу для сталого розвитку території.

Запропоновані зміни функціонального призначення територій враховують як поточну забудову, так і потенціал громади щодо розвитку житлових, рекреаційних та економічних зон. Вони спрямовані на покращення умов життя, підвищення інвестиційної привабливості, забезпечення екологічної безпеки та збереження культурного ландшафту. Впровадження таких змін потребує перегляду містобудівної документації та узгодження з довгостроковими цілями просторового розвитку громади.

РОЗДІЛ 13

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН АБО РОЗРОБЛЕННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Планування просторового розвитку територіальних громад після деокупації вимагає актуалізації містобудівної документації, яка значною мірою втратила свою релевантність у зв'язку з масштабними руйнуваннями, змінами соціально-економічної структури та появою нових функціональних потреб. Даний розділ спрямований на формування обґрунтованих пропозицій щодо внесення змін до існуючих документів, а також розроблення нової містобудівної документації, що відповідатиме сучасним викликам і забезпечить сталий розвиток громади.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Аналіз існуючої містобудівної документації	Оцінка наявних документів, їх актуальність та реалізація.	Генеральний план (2015), 5 ДПТ, схема землекористування (2018); реалізовано: 2 школи, парк, ремонт дороги.
Пропозиції щодо внесення змін до існуючої документації	Оновлення генплану, корекція ДПТ, актуалізація схем.	Включення зон розмінування до генплану; зміни до 3 ДПТ; оновлення схеми з урахуванням нових с/г та рекреаційних

		зон.
Пропозиції щодо розроблення нової містобудівної документації	Нові ДПТ, схеми розвитку, екологічні нормативи.	2 нові ДПТ для житлових районів; схема транспорту до 2030 року; стандарти енергоефективності для забудови.
Процедура внесення змін та розроблення документації	Етапи розробки, залучення експертів, участь громади.	1) Аналіз; 2) Розробка; 3) Затвердження. Експерти: урбаністи, екологи, економісти. Передбачено громадські слухання.
Висновки	Підсумок необхідних дій, очікувані ефекти.	Пропозиції: оновлення генплану, зміни до ДПТ, нові схеми. Очікування: актуальне планування, сталий розвиток, ресурсна ефективність.
Пропозиції щодо реалізації	Плани оновлення та нових документів, строки, ресурси.	1) Генплан; 2) ДПТ; 3) Схема землекористування; 4) Схема транспорту; 5) Екостандарти.

Актуалізація містобудівної документації є передумовою для ефективного управління просторовим розвитком територіальної громади у післякризовий період. Оновлення генерального плану, деталізація забудови, інтеграція екологічних та соціальних факторів у планування дозволяють забезпечити збалансований розвиток території, уникнути конфліктів використання земель, підвищити інвестиційну привабливість громади.

Залучення фахової спільноти та громади до розробки рішень сприятиме прийняттю прозорих і соціально легітимних управлінських рішень. Запропоновані в цьому розділі підходи формують основу для просторової трансформації відповідно до потреб сучасності й майбутніх поколінь. Розробка нових документів має спиратися на принципи сталого розвитку, цифрової доступності та інтегрованого планування.

РОЗДІЛ 14

ОБҐРУНТОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПЕРЕНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

У післявоєнний період просторове планування територіальних громад передбачає переосмислення підходів до розміщення виробничих об'єктів. Значна частина підприємств розташована в безпосередній близькості до

житлових масивів або в екологічно чутливих зонах, що унеможливило б забезпечення сталого розвитку та високої якості життя. Перенесення об'єктів виробничої сфери є одним із інструментів зниження антропогенного навантаження, оптимізації функціонального зонування та підвищення ефективності виробництва.

Підрозділ	Зміст	Приклад
Аналіз поточного розміщення об'єктів виробничої сфери	Оцінка розташування, екологічного впливу та взаємодії з житловими зонами.	У громаді 5 підприємств, 2 з них – у безпосередній близькості до житлових будинків, спричиняють шум і забруднення.
Критерії оцінки доцільності перенесення	Екологічні, економічні, соціальні показники.	Зниження забруднення повітря на 30%, покращення здоров'я населення, підвищення ефективності виробництва.
Пропозиції щодо перенесення об'єктів	Перелік підприємств, нові локації, заходи реалізації.	Перенесення 2 заводів у нову промислову зону за 5 км від житлових кварталів.
Економічний аналіз перенесення	Витрати, вигоди, ефективність.	Вартість перенесення – 1 млн доларів США, очікуване підвищення ефективності на 20%.
Екологічний аналіз перенесення	Вплив на довкілля, зменшення забруднення.	Забруднення повітря зменшиться на 30%, води – на 20%, поліпшення стану ґрунтів.
Соціальний аналіз перенесення	Якість життя, зайнятість.	Поліпшення умов життя 5000 мешканців, створення 100 нових робочих місць.
Висновки	Підсумок необхідних дій та очікуваних ефектів.	Рекомендація перенести 2 заводи, зменшення екозагроз, покращення життя населення.
Пропозиції щодо реалізації	План перенесення та екологічного відновлення.	1) Перенесення заводів X і Y; 2) Створення нових виробничих об'єктів; 3) Рекультивація та озеленення територій.

Перенесення об'єктів виробничої сфери є стратегічним заходом, який сприяє формуванню комфортного та безпечного середовища для проживання, підвищенню продуктивності підприємств і забезпеченню екологічної безпеки. Ефективна реалізація таких рішень потребує комплексного підходу, який передбачає не лише фізичне переміщення об'єктів, але й супровідні заходи з рекультивації, оновлення інженерної інфраструктури та залучення інвестицій.

Запропоновані у цьому розділі пропозиції мають бути інтегровані у стратегічні документи просторового розвитку громади та підтримані відповідними ресурсами і механізмами управління.

РОЗДІЛ 15

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ЗАХОДИ ДЛЯ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розділ є ключовим для формування стратегії відновлення та розвитку території громади після деокупації. Він охоплює загальні принципи, напрямки роботи та конкретні заходи, спрямовані на відбудову інфраструктури, економіки, соціальної сфери та екології. Нижче наведено детальний план цього розділу з прикладами наповнення:

Підрозділ	Зміст	Приклад
Загальні підходи до відновлення та розвитку	Комплексність: врахування всіх аспектів життєдіяльності громади (інфраструктура, економіка, соціальна сфера, екологія).	Програма відновлення охоплює всі сфери життя громади, включаючи відбудову інфраструктури, розвиток економіки, соціальну підтримку населення та екологічне відновлення.
	Сталість: орієнтація на довгостроковий розвиток.	Заходи спрямовані на створення умов для сталого розвитку громади на період до 2030 року.
	Участь громади: залучення місцевого населення до процесу прийняття рішень.	Планується провести громадські слухання для обговорення пропозицій щодо відновлення та розвитку.
Напрямки комплексного відновлення	Інфраструктурне відновлення: відбудова доріг, мостів, енергетичних мереж, водопостачання, зв'язку.	Планується відновити 50 км доріг, 5 мостів, 30% електромереж та 20 км водогонів.

	Економічне відновлення: підтримка підприємств, розвиток сільського господарства, залучення інвестицій.	Планується надати фінансову підтримку 10 підприємствам, відновити 30% посівних площ та залучити 5 мільйонів доларів США інвестицій.
	Соціальне відновлення: реабілітація населення, відновлення медичних, освітніх та соціальних установ.	Планується відновити 2 школи, 1 лікарню та створити центр психологічної допомоги.
	Екологічне відновлення: рекультивація земель, очищення водойм, відновлення лісів.	Планується провести рекультивацію 50 га земель, очистити річку Х та відновити 20% лісового масиву.
Пропозиції щодо розвитку території	Розвиток інфраструктури: будівництво нових об'єктів, модернізація існуючих.	Планується побудувати нову школу на 500 місць, модернізувати центральну лікарню та створити нову транспортну розв'язку.
	Розвиток економіки: створення нових робочих місць, підтримка малого та середнього бізнесу.	Планується створити 500 нових робочих місць та надати гранти для розвитку малого бізнесу.
	Розвиток соціальної сфери: покращення якості життя, підтримка вразливих категорій населення.	Планується створити соціальний центр для підтримки вразливих категорій населення та провести ремонт житлового фонду.
	Розвиток екології: створення природоохоронних територій, впровадження екологічних стандартів.	Планується створити новий природний парк площею 100 га та впровадити екологічні стандарти для нових будівель.
Заходи для реалізації пропозицій	Етапи реалізації: короткострокові, середньострокові, довгострокові заходи.	1) Короткострокові заходи (0–1 рік): термінове відновлення життєво важливих об'єктів; 2) Середньострокові (1–3 роки): відновлення економіки та соціальної сфери; 3) Довгострокові (3–5 років): створення умов для сталого розвитку.

	Ресурсне забезпечення: джерела фінансування, матеріально-технічне забезпечення.	Основні джерела фінансування: державний бюджет (40%), міжнародна допомога (30%), інвестиції (30%).
	Моніторинг та контроль: механізми оцінки ефективності реалізації заходів.	Планується створити систему моніторингу та контролю для оцінки ефективності реалізації заходів.
Висновки	Основні пропозиції: ключові заходи для відновлення та розвитку території.	Основні пропозиції: відновлення інфраструктури, розвиток економіки, соціальна підтримка населення, екологічне відновлення.
	Очікувані результати: покращення якості життя, стабільний розвиток громади.	Очікувані результати: збільшення житлової площі на 10%, створення 500 нових робочих місць, зменшення забруднення на 30%.
Пропозиції щодо реалізації	План відновлення інфраструктури: перелік об'єктів, терміни, ресурси.	1) Відновлення 50 км доріг; 2) Відновлення 5 мостів; 3) Відновлення 30% електромереж.
	План розвитку економіки: перелік заходів, терміни, ресурси.	1) Підтримка 10 підприємств; 2) Відновлення 30% посівних площ; 3) Залучення 5 мільйонів доларів США інвестицій.
	План соціального відновлення: перелік заходів, терміни, ресурси.	1) Відновлення 2 шкіл; 2) Відновлення 1 лікарні; 3) Створення центру психологічної допомоги.
	План екологічного відновлення: перелік заходів, терміни, ресурси.	1) Рекультивація 50 га земель; 2) Очищення річки X; 3) Відновлення 20% лісового масиву.

Цей розділ програми дозволяє оцінити загальні підходи до відновлення та розвитку території та запропонувати конкретні заходи для їх реалізації. Він є важливим елементом для забезпечення стабільного розвитку громади та покращення якості життя населення. Комплексність, сталість, прозорість та участь громадян визначають успішність реалізації стратегії. Очікуваними результатами є покращення якості життя населення, відновлення критичної інфраструктури, поживлення економічної активності та формування безпечного і сприятливого середовища для життя. Запропоновані пропозиції та плани реалізації створюють надійне підґрунтя для трансформації громади у більш стійку, інклюзивну та розвинену територію.

РОЗДІЛ 16

ПОПЕРЕДНІЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗРАХУНОК ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ТГ

Розділ є важливим для визначення обсягів фінансування, необхідних для реалізації програми відновлення. Він охоплює оцінку витрат на всі напрямки роботи, включаючи інфраструктурне, економічне, соціальне та екологічне відновлення. Нижче наведено детальний план цього розділу з прикладами наповнення:

Підрозділ	Зміст	Приклад
Загальний підхід до фінансово-економічного розрахунку	Мета розрахунку: визначення обсягів фінансування для реалізації програми відновлення. Основні принципи: врахування всіх напрямків роботи, реалістичність оцінок.	Метою розрахунку є визначення загальної суми коштів, необхідних для відновлення інфраструктури, економіки, соціальної сфери та екології. Розрахунок базується на реалістичних оцінках витрат з урахуванням поточних ринкових цін та доступних ресурсів.
Оцінка витрат на інфраструктурне	Відновлення доріг, мостів, енергетичних мереж,	Відновлення 50 км доріг коштуватиме 5 млн грн.,

Відновлення	водопостачання та каналізації.	будівництво 5 мостів — 2 млн грн.. Відновлення 30% електромереж — 1 млн грн., модернізація трансформаторів — 500 тис. грн.. Відновлення 20 км водогонів — 1 млн грн., каналізаційних мереж — 800 тис. грн..
Оцінка витрат на економічне відновлення	Підтримка підприємств, відновлення сільського господарства, залучення інвестицій.	Підтримка 10 підприємств — 2 млн грн.. Відновлення 30% посівних площ — 1 млн грн., техніка — 500 тис. грн.. Залучення 5 млн інвестицій потребує 200 тис. грн. на маркетинг.
Оцінка витрат на соціальне відновлення	Відновлення медичних і освітніх закладів, соціальна підтримка населення.	1 лікарня — 1 млн грн., медобладнання — 500 тис. грн.. 2 школи — 1 млн грн., навчальні матеріали — 200 тис. грн.. Центр психологічної допомоги — 300 тис. грн., реабілітація — 200 тис. грн..
Оцінка витрат на екологічне відновлення	Рекультивуація земель, очищення водойм, відновлення лісів.	50 га рекультивації — 500 тис. грн., рослинний покрив — 200 тис. грн.. Очищення річки X — 300 тис. грн., озера Y — 200 тис. грн.. Відновлення 20% лісу — 400 тис. грн., 10 000 дерев — 100 тис. грн..
Загальна оцінка витрат	Загальна сума витрат та розподіл за напрямками.	Загальна сума — 20 млн грн.. Інфраструктура — 10 млн, економіка — 4 млн, соціальна сфера — 3 млн, екологія — 3 млн.
Джерела фінансування	Державний бюджет, міжнародна допомога, інвестиції.	Держбюджет — 40% (8 млн), міжнародна допомога — 30% (6 млн), приватні інвестиції — 30% (6 млн).

Висновки	Основні витрати та необхідність фінансування.	Основні витрати: інфраструктура (50%), економіка (20%), соціальна сфера (15%), екологія (15%). Потрібно забезпечити фінансування у розмірі 20 млн грн..
Пропозиції щодо забезпечення фінансування	План залучення коштів, механізми розподілу.	1) Держбюджет; 2) Міжнародна допомога; 3) Приватні інвестиції. Передбачено прозорі механізми для ефективного розподілу ресурсів.

Цей розділ програми дозволяє оцінити обсяги фінансування, необхідні для реалізації заходів комплексного відновлення, та запропонувати конкретні заходи для їх забезпечення. Він є важливим елементом для забезпечення ефективного використання ресурсів та досягнення максимального економічного ефекту.

РОЗДІЛ 17

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ

Розділ є важливим для визначення можливих джерел коштів, необхідних для реалізації програми відновлення. Він охоплює різні джерела фінансування, включаючи державний бюджет, міжнародну допомогу, інвестиції та інші механізми. Нижче наведено детальний план цього розділу з прикладами наповнення:

Підрозділ	Зміст	Приклад
Державний бюджет	Бюджетні асигнування та участь у державних цільових програмах.	«Планується виділити 8 млн грн. з держбюджету на відновлення інфраструктури» «Участь у програмі відновлення – фінансування 2 млн грн.»

Міжнародна допомога	Гранти міжнародних організацій та технічна допомога (обладнання, експерти, технології).	«Грант 3 млн грн.від ЄС на екологію та інфраструктуру» «Технічна допомога від ЄС – обладнання для водопостачання»
Інвестиції	Приватні інвестиції та механізми державно-приватного партнерства.	«Залучення 5 млн грн.приватних інвестицій для економіки та туризму» «Партнерство для будівництва школи та лікарні»
Місцеві ресурси	Місцеві податки, збори, кошти комунальних підприємств.	«500 тис. грн.з місцевих податків на дороги та мости» «200 тис. грн.від комунальних підприємств на водопостачання»
Інші джерела фінансування	Благодійні внески та кредити від банків і міжнародних фінансових інституцій.	«100 тис. грн.від благодійних організацій на соціальну підтримку» «Кредит 1 млн грн.від міжнародного банку на енергетичні мережі»
Висновки	Узагальнення основних джерел фінансування та обґрунтування потреби у коштах.	«Джерела фінансування: держбюджет – 40%, міжнародна допомога – 30%, приватні інвестиції – 30%» «Необхідно забезпечити 20 млн. грн.»
Пропозиції щодо забезпечення фінансування	План дій із залучення коштів, визначення термінів, джерел і прозорих механізмів розподілу.	«1) Держбюджет, 2) Міжнародна допомога, 3) Інвестиції» «Прозорий механізм розподілу коштів для ефективного використання ресурсів»

Цей розділ програми дозволяє оцінити можливі джерела фінансування та запропонувати конкретні заходи для їх забезпечення. Він є важливим елементом для забезпечення ефективного використання ресурсів та досягнення максимального економічного ефекту.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз комплексного відновлення деокупованих територіальних громад України засвідчив важливість інтегрованого підходу до планування, що поєднує технічні, соціально-економічні, екологічні та культурні аспекти. Методичні рекомендації окреслюють ключові напрями формування локальних стратегій відновлення, враховуючи масштаби руйнувань, ресурсний потенціал територій, безпекові виклики та потреби місцевого населення.

Запропоновані інструменти аналізу – від оцінки збитків і наявної містобудівної документації до механізмів інженерного захисту, екологічного оздоровлення та залучення фінансування – створюють практичну основу для обґрунтованого прийняття управлінських рішень. Особлива увага приділена взаємозв'язку між просторовим плануванням і соціальною стабільністю, збереженню культурної спадщини, розвитку нових економічних кластерів та зміцненню екологічної безпеки.

Застосування викладених у документі підходів сприятиме побудові нової моделі розвитку деокупованих територій, орієнтованої на довгострокову стійкість, інклюзивність, цифровізацію та інтеграцію у національні та міжнародні стратегічні рамки. Методичні рекомендації можуть бути використані як органами місцевого самоврядування, так і профільними фахівцями при підготовці планів відновлення, залученні ресурсів, реалізації інвестиційних проєктів та формуванні нормативної бази для управління післякризовим розвитком.